

TÍN NGƯỠNG THỜ CÚNG THẦN TÀI TRONG HỘI QUÁN CỦA NGƯỜI HOA Ở HỘI AN

Khánh Vân

Trong quá trình di cư sinh sống cộng đồng người Hoa tại Hội An đã từng bước xây dựng nên cho mình một đời sống văn hóa mang nhiều sắc thái riêng, phong phú và đa dạng cả về văn hóa vật chất lẫn văn hóa tinh thần. Trong đó tín ngưỡng thờ cúng thần Tài của người Hoa là một loại hình tín ngưỡng độc đáo, giữ vai trò quan trọng trong đời sống văn hóa của cộng đồng cư dân người Hoa ở Hội An. Tại các hội quán người Hoa ở Hội An, thần Tài được thờ cúng trang nghiêm, được trang hoàng bắt mắt với các khám thờ, tượng thờ thần Tài, các bài vị, đồ tự khí. Có thể nói, tín ngưỡng thờ thần Tài trở thành một tín ngưỡng không thể thiếu trong các hội quán của người Hoa.

Mục đích ra đời của hội quán người Hoa lúc đầu nhằm cung cấp chỗ tạm trú cho những người tha hương đến nơi đô hội sinh sống và buôn bán, hội quán mở ra như một cơ sở trợ giúp cho những người đồng hương, đồng tình từ Trung Quốc đến. Nhưng khi đời sống ngày càng ổn định, hội quán được coi là nơi sinh hoạt văn hóa cộng đồng, là nơi duy trì các hình thức tôn giáo, tín ngưỡng, là nơi thể hiện sự tôn kính đối với các vị thần linh, các bậc tiền hiền. Họ đã đem những nhân vật, thần linh từ quê hương vào thờ tự trong hội quán và hết mực tôn trọng, sùng bái như Thiên Hậu Thánh Mẫu, Quan Công, Phúc Đức Chính Thần, thần Tài...

Hầu như ở các hội quán đều thờ cúng thần Tài để cầu mong sự thuận lợi, may mắn, giàu sang trong làm ăn và buôn bán. Bởi đây chính là vị thần của của cải, vật chất, may mắn và giàu sang. Việc thờ cúng thần Tài trong hội quán giúp con người vừa có thể thỏa mãn nhu cầu tâm linh, đồng thời cũng là hình thức để họ khẳng định niềm tin của mình đối với các vị thần thánh.

Hệ thống thờ thần Tài của người Hoa ở Hội An rất đa dạng, bao gồm một hệ thống gồm nhiều vị thần chuyên lo việc ban tài, phát lộc cho nhân dân. Đó là Tài Bạch Tinh Quân, Phúc (Phước) Đức Chánh Thần, Ngũ Lộ Thần Tài, Chiêu Tài Đồng Tử, Lợi Thị Tiên Quan, Huyền Đàn Triệu Công Minh Nguyên Soái... Trong đó, các vị Tài Bạch Tinh Quân, Phúc (Phước) Đức Chánh Thần là được thờ nhiều nhất ở Hội An.

Tài Bạch Tinh Quân là một vị thần có nhiệm vụ phù hộ giàu sang, phú quý đem lại may mắn cho những người kinh doanh buôn bán. Tài Bạch Tinh quân được thờ ở hội quán Quảng Triệu. Phước Đức Chánh Thần phù hộ mưa thuận gió hòa, quốc thái dân an, vạn sự như ý được thờ tại hội quán Quỳnh Phủ, Triều Châu. Ngoài ra ở một số hội quán đều thờ thần Tài với các tên gọi bằng Tiếng Việt “Thần Tài công” (*hội quán Quảng Triệu, Trung Hoa hội quán*), Tài Thần công (*hội quán Phúc Kiến*).

Trong các hội quán, thần Tài được thờ tại một bàn thờ riêng, không gian thờ tự được trang hoàng trang trọng. Các bàn thờ thần Tài được hương khói mỗi ngày và các lễ vật thờ cúng được dâng lên đầy lòng thành kính.

Ở hội quán Phước Kiến, bàn thờ thần Tài được thiết kế và trang trí một cách trang trọng nổi bật trên nền đỏ, hai bên trên bàn thờ có đặt hai cây nến được đúc bằng đồng, ở giữa đặt một bát hương lớn bằng đồng trạm trổ hai bên là hai hình con rồng, phía sau đặt một bức tượng thần Tài lớn đang ngồi, bên phải đặt một bình hoa, ở giữa là một bộ tích chén gồm mỗi loại ba cái, một chiếc đĩa đựng hoa quả và ba cây đèn dầu loại nhỏ.

Tượng thần Tài ngồi trên ghế chạm đầu rồng, cả tượng và ghế bằng

gỗ cao 60cm, ngang 30cm, tượng và ngai đặt trên bệ cao 30 cm, một cụ già nước da hồng hào, khuôn mặt hiền từ phúc hậu, hai gò má đầy đặn và nhô cao, râu dài và bạc trắng, tay phải cầm thỏi vàng, tay trái đặt lên ngai, áo nền xanh thếp vàng, đeo thắt lưng, đầu đội mũ ống cao, bên ngoài đội thêm tấm vải, đứng hai bên chầu ngai là tượng hai tiểu đồng tử được phủ thêm tấm vải đỏ trên đầu.

Tại Trung Hoa hội quán, bàn thờ thần Tài được đặt ở bên trái của chánh điện. Ở giữa bàn thờ là một bát hương nhỏ, hai bên là hai ấm trà, phía sau là một lư hương bằng đồng và một bức tượng thần Tài nhỏ được đúc bằng đồng đặt trong một lồng kính. Tượng thần Tài đặt trong hộp bằng kính, ngồi trên ngai gỗ, phần tượng cao 60cm, ngang 40 cm. Nét mặt thần Tài hiền từ phúc hậu, chòm râu màu đen dài đến bụng, tay trái cầm thỏi vàng, tay phải đặt lên ngai, hai chân hơi dang ra phía trước, đầu đội mũ ống cao, người mặc áo hoàng bào màu đỏ, với họa tiết đầu rồng ngay phía trước bụng và mây xung quanh, hoa văn thếp màu vàng, viền dưới màu xanh, đeo thắt lưng màu xanh. Ở giữa bàn thờ là một chiếc hộp mạ vàng được coi là cái bao tiền của thần Tài.

Phía trước tượng thần Tài có đặt một bài vị ghi hai chữ thần Tài, bên trái tượng thần Tài có đặt một bình hoa lớn. Hai bên của bàn thờ được khắc hai câu đối màu đỏ:

Phiên âm:

Tài tinh cao chiếu thừa thiên
quyển,

Bạch ngọc tương
tương trước lễ văn.

Dịch nghĩa:

Cửa tiền sáng chiếu
theo trời mên,

Ngọc lộ phô trương
dâng lễ thành.

Bàn thờ thần Tài đặt tại hội quán Triều Châu được thiết kế ở dưới là một giá đỡ hình chữ nhật dài và lớn, phía trên là một khung thờ dựng đứng có kích thước nhỏ hơn, trên cùng khung bàn thờ là một vòng tròn có hình một viên ngọc đặt ngay chính giữa. Trên bàn thờ thần Tài có đặt hai bên là hai cây nến, một bình hoa cùng một chai nước và một chai rượu đặt bên phải, một đĩa đựng hoa quả, năm đôi đĩa gỗ, năm chiếc thìa sứ, ba chén nước, ba ly rượu đặt bên trái. Ở giữa bàn thờ đặt một lư hương đồng, một bát hương bằng sứ và một bức tượng thần Tài. Tượng thần Tài ngồi trên ngai, khoát áo hoàng bào, khuôn mặt được tạc khô ngô, hồng hào và phúc hậu, râu ba chòm màu trắng dài đến bụng, đầu đội mũ ống cao. Ngay trên khung thờ được trang trí hình một con phượng hoàng đang giương cánh bay thể hiện sự trang trọng, uy nghi và quyền quý.

Tại hội quán Quảng Triệu (*Quảng Đông*), bên trái chánh điện là nơi thờ thần Tài với câu đối như một lời răn dạy con người về công lao của thần:

Phiên âm:

Tài nguyên vĩnh sinh chiêm đại
hữu,

Thần trạch trường phụ hiệp đồng
nhân.

Dịch nghĩa:

Của cải sinh sôi thành vốn lớn,

Phước thần phù trợ khắp dân ta.

Đặt ngay chính giữa của bàn thờ là tượng thần Tài. Tượng thần Tài được đặt ngồi trên ngai gỗ, tay phải cầm thỏi vàng, tay trái đặt lên ngai. Trên lồng kính ở ngoài có viết 4 chữ Hán (*Tài Bạch Tinh Quân*). Phía trước bàn thờ là một bát hương hình chữ nhật, bên trái có một đĩa hoa quả, bên phải có bánh. Tại hội quán Quảng Triệu, ngoài việc thờ thần Tài người ta còn đặt thêm một tủ kính nhỏ gồm các đồ lễ như: Dây ngọc bội, đĩa, tiền giấy... được gọi chung là vật phẩm phong thủy ngay bên cạnh bàn thờ chính của thần Tài. Đặt ngay trên bàn thờ là tám bài vị nhỏ có khắc ba chữ thần Tài Công.

Tại hội quán Quỳnh Phú (*Hải Nam*), bàn thờ thần Tài được xây dựng theo hình chữ nhật ở bên trái. Tượng thần Tài được thờ ngay chính giữa với bộ râu bạc trắng, người mặc áo hoàng bào màu đỏ, chân đi giày thêu. Phía

trước bàn thờ đặt một bình hoa cùng hai ly nước đặt hai bên, lên trên thêm một chút là một lư hương đồng, một bát hương được đặt ở giữa, hai bên là hai cây nến lớn được làm bằng đồng.

Như vậy, thờ thần Tài là một tín ngưỡng trong các hội quán của người Hoa. Việc thờ thần Tài cùng các vị thần khác được Ban Trị sự trong hội quán thay nhau trực và hương khói cho các vị thần. Đồng thời, đối với khách tham quan, việc thắp nhang và dâng lễ vật cho thần Tài cũng là cách để họ cầu cho gia đình no ấm, hạnh phúc cũng như thuận buồm xuôi gió trong công việc.

Tại một số hội quán như: Triều Châu, Quỳnh Phú, Phước Kiến, Trung Hoa, thời gian tổ chức thờ cúng thần Tài thường vào hầu hết các ngày trong năm, tuy không có nghi lễ long trọng như các loại hình tín ngưỡng khác nhưng vẫn đảm bảo được sự trang trọng. Tín ngưỡng thờ cúng thần Tài của người Hoa ở Hội An có hai ngày vía chính là ngày 10 tháng giêng - ngày thần Tài về trời và ngày 24 tháng 6 âm lịch hàng năm. Mặt khác, ngoài ngày vía chính của thần Tài, thông thường vào các ngày mùng 1 và ngày 15 âm lịch, cùng với bàn thờ khác trong hội quán, hoặc vào ngày mùng 10 âm lịch hàng tháng người ta vẫn cúng lễ thần Tài để trả lễ khi gặp vận hên về tài lộc.

Tín ngưỡng thờ cúng thần Tài của người Hoa trong hội quán là một trong loại hình tín ngưỡng phổ biến ở Hội An. Với bàn thờ được thiết kế trang nghiêm, vật phẩm để cúng Thần trang trọng, cùng ngày vía thần Tài thể hiện sự quan trọng của tín ngưỡng thờ thần Tài trong đời sống văn hóa - tín ngưỡng của người Hoa nói riêng, cộng đồng cư

dân Hội An nói chung. Có thể nói thờ cúng thần Tài trong hội quán là một nét đẹp văn hóa tâm linh cần được phát huy và giữ gìn.

Tín ngưỡng thờ thần Tài thể hiện của sự giao lưu, dung hòa văn hóa Việt - Hoa và đã trở thành một nét văn hóa không thể thiếu trong đời sống tinh thần của dân cư Hội An. Đây là một hình thức giúp con người gửi gắm tâm sự, bày nguyện vọng của mình đến với các vị thần, thánh cầu mong được may mắn, tốt lành trong cuộc sống. Trải qua nhiều giai đoạn thăng trầm trong lịch sử, ngày nay các hội quán người Hoa tại Hội An vẫn lưu giữ tín ngưỡng thờ thần Tài như là một minh chứng cho sức sống tín ngưỡng tâm linh, giúp con người có thể thỏa mãn nhu cầu của mình về sự may mắn, tốt lành trong cuộc sống.

Tài liệu tham khảo

1. Trần Văn An (2005), *Di sản văn hóa nghệ thuật dân gian Hội An*, Trung tâm quản lý bảo tồn di tích Hội An.
2. Phạm Thúc Hồng (2012), *Hội quán đền đài người Hoa tại Hội An*, NXB Đà Nẵng.
3. Tổng Quốc Hưng (2009), “Cộng đồng người Hoa - Minh Hương ở thương cảng Hội An”, *Tạp chí nghiên cứu Đông Nam Á*, Số 3.
4. Trung tâm Quản lý Bảo tồn di tích Hội An (2008), *Lễ lệ, lễ hội Hội An*.
5. Nguyễn Phước Tương (1997), *Đô thị cổ Hội An và những di tích tiêu biểu*, NXB Giáo dục.